

Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap – mei 2022

Vertaalaantekeningen bij Handelingen 2 en 8

NBV EN NBV21

In de vertaalaantekeningen wordt de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) uit 2004/2007 meestal niet apart genoemd naast de NBV21. De NBV21 is de afronding van het project van Nieuwe Bijbelvertaling en omvat de vertaalkeuzes van de NBV. Alleen als de NBV21 afwijkt van de NBV, wordt dit apart genoemd. Om snel de veranderingen in de NBV21 ten opzichte van de NBV te zien, zijn die versnummers vet gemaakt.

Voor meer achtergronden bij de NBV21, zie Matthijs de Jong en Cor Hoogerwerf, *NBV21: De vertaalmethode toegelicht*, Haarlem/Antwerpen 2021.

HANDELINGEN 2

[2:1] *de dag van het Pinksterfeest* – Het woord *pentêkostê* is afgeleid van het woord voor 'vijftigste'. Het getal vijftig heeft voor Lucas geen speciale betekenis.¹ Joodse auteurs gebruiken in het Grieks zowel *pentêkostê* als 'Wekenfeest' (bijv. Tobit 2:1). In de NBV21 is 'Pinksterfeest' de eigennaam voor het Joodse feest, in contrast met het latere christelijke Pinksteren, dat vanaf ongeveer de vierde eeuw gevierd werd. (Ons woord Pinksteren is afgeleid van *pentêkostê*).

[2:1] *aanbrak* – Vgl. voor deze vertaling Luc. 9:51 en 2:6. In de NBV21 wordt de constructie 'vervullen' + tijdsaanduiding opgevat als een gewone manier van zeggen dat een bepaald moment aanbrak.

[2:2-4] *Plotseling (...) ingegeven* – In het Grieks staan hier zes hoofdzinnen met een werkwoord in de aoristus (afgeronde actie), aaneengeregen met *kai* ('en'). Dit suggereert een reeks elkaar snel opeenvolgende gebeurtenissen. De NBV21 brengt ditzelfde effect tot stand met Nederlandse taalmiddelen: voortzetting van de zin met een bijvoeglijke bijzin in vers 2b en 3b, en vers 3-4 wordt gepresenteerd als één samengestelde zin.

[2:4] *in vreemde talen* – In het Grieks heeft dit vers een woordspel met het voorafgaande: in beide verzen wordt het Griekse woord *glôssa* gebruikt, dat vertaald kan worden met 'tong' of 'taal'. In Handelingen 2:3 gaat het om vuurtongen en in Handelingen 2:4 om verschillende vreemde talen die gesproken worden (dat blijkt uit het vervolg in 2:9-11). Bij deze talen gaat het om iets anders dan de zogenoemde klanktaal uit Handelingen 10:46 en 19:6.

---

¹ Zie Rieuwerd Buitenwerf, 'Pinksteren of de vijftigste dag. De vertaling van Handelingen 2:1' in: *Met Andere Woorden* 25/3 (2006), 24-29, https://cms.bibleplatform.com/app/uploads/sites/9/2022/04/MAW_2006-3.pdf.

In Hand. 10:46 en 19:6 wordt de frase *lalein glôssais* ('in talen spreken') gebruikt, in 2:4 *lalein heterais glôssais* ('in andere talen spreken'). In het eerste geval gaat het om hetzelfde verschijnsel als in 1 Korintiërs 12-14: taaluitingen die voor de spreker zelf en voor de hoorders onbegrijpelijk zijn en moeten worden uitgelegd. In het tweede geval gaat het om vreemde talen die voor de mensen die ze kennen verstaanbaar zijn. Het is dus passend om *glôssa* in Hand. 2 anders te vertalen dan in Hand. 10 en 19 en 1 Korintiërs 12-14.

[2:5] *In Jeruzalem woonden destijds* – Handelingen 2:5 opent een nieuwe alinea, waarin nieuwe participanten worden geïntroduceerd. Het gaat niet over pelgrims, maar over mensen die zich in Jeruzalem gevestigd hebben. De NBG-vertaling 1951, de Willibrordvertaling (WV), de Groot Nieuws Bijbel (GNB) en de Herziene Statenvertaling (HSV) verbinden Handelingen 2:5-13 met behulp van het woordje 'nu' met Handelingen 2:1-4. De NBV21 kiest voor 'destijds'. Het Nederlands vereist hier een tijdsbepaling omdat er nieuwe participanten (de 'vrome Joden') worden geïntroduceerd.

[2:5] *ieder volk op aarde* – Woordelijk staat in de brontekst: 'uit ieder volk onder de hemel'. Deze uitdrukking past in het streven van Lucas om aan te sluiten bij de taal van de Septuaginta, het Griekse Oude Testament (vgl. Deuteronomium 2:25). In de NBV21 is 'onder de hemel' met een geografische betekenis consistent weergegeven met een formulering met daarin 'aarde' of 'wereld'.²

[2:6] *dromden ze samen* – Veel vertalingen vertalen het Griekse *to plêthos* met 'menigte' (HSV, NBG 1951, WV) of 'mensen' (GNB). Dit laat de mogelijkheid open dat niet alleen Joden, maar ook anderen te hoop liepen. Dat heeft tot gevolg dat de hedendaagse lezer de opsomming in Handelingen 2:9-11 zal betrekken op de niet-Joodse volken uit de genoemde gebieden. Om dit misverstand te voorkomen is het zelfstandig naamwoord *plêthos* in de NBV21 werkwoordelijk weergegeven met 'dromden ze samen'. 'Ze' verwijst dan naar de vrome Joden uit ieder volk op aarde.

[2:6] *doordat iedereen hen* – In de NBV21 is voor 'doordat' (NBV 'omdat') gekozen omdat het niet om een reden voor de verwarring gaat maar om de oorzaak. Wie bedoeld worden met 'hen' is grammaticaal niet duidelijk, maar uit de context blijkt dat dit verwijst naar 'allen' (Handelingen 2:4), dat wil zeggen niet naar de apostelen alleen, maar naar alle christenen. De NBV had vertaald 'de apostelen en de andere leerlingen', maar volgens de NBV21 is dit een **overbodige explicitering**.

[2:7] *ze waren buiten zichzelf* – Volgens de nieuwste bronteksteditie is het ook mogelijk dat hier oorspronkelijk het woord 'allen/allemaal' bij stond. Zie <https://debijbel.nl/nbv21/bronteksten> onder het kopje 'Gelijkwaardige varianten'.

[2:8] *moedertaal* – De frase 'onze eigen taal, waarin wij geboren zijn' in de NBG 1951 en de HSV is een tamelijk letterlijke weergave van het Grieks. Met deze woorden wil de auteur aanduiden dat de toehoorders de leerlingen niet in het Grieks hoorden spreken, maar in de lokale talen van de streek waar de toehoorders geboren waren. Het Nederlands kent hiervoor de term 'moedertaal'.

[2:10-11] *inwoners van Rome die zich hier gevestigd hebben, en ook mensen uit Kreta en Arabië, zowel*

---

² Zie over deze uitdrukking Matthijs de Jong en Cor Hoogerwerf, *NBV21: De vertaalmethode toegelicht*, Haarlem/Antwerpen 2021, 75-76.

Joden als proselieten – De brontekst spreekt over ‘Romeinen’. Dit woord heeft in het Nederlands echter een andere inhoud gekregen dan Lucas heeft bedoeld. Het zal door een moderne lezer niet snel worden opgevat als een aanduiding van uit Rome afkomstige Joden (en proselieten), waardoor gemakkelijk misverstanden kunnen ontstaan. De NBV koos daarom voor ‘Joden uit Rome’, maar dan ontstaat een ongewenste tegenstelling met het daaropvolgende ‘Joden en proselieten’. De NBV21 kiest daarom voor ‘inwoners van Rome’. Bovendien wordt de volgorde van de reeks enigszins aangepast, door ‘mensen uit Kreta en Arabië’ naar voren te halen, zodat duidelijk wordt dat ‘zowel Joden als proselieten’ op de hele lijst slaat.

[2:11] *Arabië* – De vertaling met ‘Arabieren’ (zoals die te lezen is in veel vertalingen) is misleidend, omdat daar tegenwoordig iets anders onder verstaan wordt. Het relatief kleine gebied Arabië waarop hier wordt geduid, ligt ten zuiden van de Dode Zee, ook wel het gebied van de Nabateërs genoemd. Het is ook mogelijk dat de auteur van Handelingen – overeenkomstig de Romeinse indeling – een groter gebied op het oog had. Toch wordt vandaag het woord ‘Arabieren’ geassocieerd met een nog veel uitgestrekter gebied. Daarom is in de NBV21 gekozen voor ‘mensen uit Kreta en Arabië’.

[2:13] *Ze zullen wel dronken zijn* – De HSV en de NBG 1951 kiezen voor de formulering ‘zoete wijn’. Dit legt echter in het Nederlands het accent op een bepaalde alcoholische drank, met name door het gebruik van het bijvoeglijk naamwoord. Het verschijnsel van de veronderstelde dronkenschap raakt zo helemaal op de achtergrond, terwijl het daar juist om gaat. Om die reden is gekozen voor de functionele vertaling met ‘dronken’.

[2:15] *derde uur na zonsopgang* – De brontekst heeft ‘het derde uur van de dag’. De uren van de dag werden in de oudheid geteld vanaf zonsopgang. Het derde uur van de dag komt dan (ongeveer) overeen met negen uur in de morgen gerekend naar onze dagindeling. De HSV, de NBG 1951 en de WV hebben de Griekse uitdrukking gehandhaafd, terwijl de GNB en BGT een omschrijving heeft gegeven die bij onze huidige tijdsindeling past. In de NBV21 is gekozen voor een oplossing in het midden. De tijdsaanduiding geeft op deze manier voor de huidige lezer van de tekst geen verwarring over het tijdstip waarop Petrus zijn toespraak begint, terwijl de destijds gangbare telling van de uren zichtbaar blijft.³

[2:17-21] Het citaat uit Joël is zoveel mogelijk **afgestemd** op de vertaling van het oudtestamentische boek.⁴ In één geval is het verschil tussen Joël en Handelingen in de NBV21 vergroot ten opzichte van de NBV: in vers 17b staat ‘Geest’ met een hoofdletter, omdat de context van het Nieuwe Testament waarbinnen het citaat wordt toegepast doorslaggevend is.

[2:22] *Israëlieten* – Op deze plaats wordt de uitdrukking *andres Israêlitai* gebruikt, letterlijk vertaald ‘mannen Israëlieten’. Griekse toespraken begonnen vaak met de stereotiepe aanspreking ‘mannen/heren Atheners/enz.’, vrij vertaald ‘beste Atheners/enz.’. In het Nederlands zou een letterlijke weergave de aandacht vestigen op het geslacht van de aanwezigen, terwijl dit in de tekst geen rol speelt.

[2:22] *Jezus van Nazaret* – In de HSV staat ‘Nazarener’, in de NBG 1951 en de WV is het Griekse *Nazôraios* vertaald met ‘Nazoreeër’. Deze naam werd misschien aan Jezus gegeven om Hem

---

³ Zie voor de balans tussen het handhaven van de broncultuur en begrijpelijkheid De Jong en Hoogerwerf, 246-247.

⁴ Zie uitgebreider De Jong en Hoogerwerf, 88-89.

te onderscheiden van andere mensen die Jezus heetten. In de NBV21 wordt 'Jezus' plus een woord dat naar Nazaret verwijst altijd weergegeven met 'Jezus van Nazaret'.

[2:23] *goddelozen* – De brontekst heeft op deze plaats *anomoï*, letterlijk 'wettelozen': dat zijn mensen 'zonder wet', mensen die buiten de wet staan. Dikwijls worden hiermee de niet-Joden aangeduid in een negatieve betekenis. In zulke gevallen voldoet het Nederlandse woord 'wettelozen' niet, en is het duidelijker om met 'goddelozen' te vertalen. De NBV had 'heidenen', maar de NBV21 is terughoudender met het gebruik van dit woord.

[2:24] *de dood* – De context personifieert de dood als een macht die Jezus niet vast kon houden. Dit is in de NBV21 weergegeven met de vertaling 'want de dood kon zijn macht over hem niet behouden'.

[2:25] *zijde* – De HSV en de NBG 1951 hebben hier 'rechterhand'. Dit is een beeld voor de nauwe band tussen de Heer en David: de Heer is altijd aan Davids zijde. Een letterlijke vertaling met 'rechterhand' zou in het Nederlands geen nabijheid oproepen, maar slechts het concrete 'rechts' in plaats van 'links'. Met 'zijde' (zowel in de Psalm als in het citaat hier) wordt toch voor een lichamenlijk beeld gekozen.

[2:26] *Vervuld van hoop rust mijn lichaam* – Het Griekse *sarx* uit de brontekst is hier in de NBV21 vertaald met 'lichaam' (net als in Ps. 16:9). Met het woordje 'vlees' dat op deze plaats terug te vinden is in de HSV en de NBG 1951, wordt de hele mens aangeduid.⁵ In de context van Handelingen 2:26 is 'lichaam' de beste vertaling. De herhaling van 'lichaam' laat het verband zien tussen Handelingen 2:26 en 2:27, terwijl de formulering in 2:27 'niet tot ontbinding overgaan' een specificering is van de hoop in 2:26c. Letterlijk vertaald staat er: 'mijn vlees/lichaam zal rusten/schuilen in hoop.' De betekenis hiervan is niet helemaal duidelijk, maar de NBV had te kort door de bocht vertaald ('mijn lichaam zal behouden blijven').

[2:27] *trouwe dienaar* – Het Griekse woord *hosios* 'heilig' duidt, indien van toepassing op personen, op degene die God op de juiste wijze vereert. Vandaar de keuze voor 'trouwe dienaar' (evenals in Ps. 16:10).

[2:28] *nabijheid* – Het Griekse woord *prosôpon* wordt in de HSV en de NBG 1951 vertaald met 'aangezicht'. Het woord kan echter ook een meer overdrachtelijke betekenis hebben. Het drukt dan nabijheid uit (zo ook Ps. 16:11).

[2:29] *Volksgenoten* – Op deze plaats wordt de uitdrukking *andres adelfoi* gebruikt, letterlijk vertaald 'mannen broeders' (vgl. Hand. 2:22). In de NBV stond 'broeders en zusters', maar het is onzeker of de tekst impliceert dat er vrouwen bij waren. De NBV21 kiest voor een term die de inclusie van vrouwen in het midden laat.⁶

[2:30] *een van zijn nakomelingen* – Met het semitiserende 'zaad van zijn lende', zoals de Griekse brontekst – letterlijk vertaald – zegt, wordt het nakomelingschap van David aangeduid. Petrus laat in zijn toespraak zien dat Jezus een van Davids nakomelingen is, die volgens de belofte de troon zou bestijgen.

⁵Zie over de vertaling van *sarx* Cor Hoogerwerf, 'De mens, het aardse en de Geest. De vertaling van *sarx* in de NBV21' in: *Met Andere Woorden* 40/1 (mei 2021), 4-27, <https://debijbel.nl/bericht/de-mens-het-aardse-en-de-geest>.

⁶Zie hierover De Jong en Hoogerwerf, 260-261.

[2:31] *messias* – Het Grieks heeft: *ho christos*. Deze titel ging al in een vroeg stadium deel uitmaken van Jezus' naam: 'de christus' werd 'Jezus Christus'. Soms is het moeilijk te bepalen of de titel ('de christus') of de naam ('Christus') bedoeld is. Bij het vertalen van de titel is gekozen voor '(de) messias' omdat hierin het duidelijkst naar voren komt dat de titel geworteld is in Joodse verwachtingen van een persoon die van God de volmacht heeft ontvangen om een centrale rol te spelen in de eindtijd.

[2:33] *aan zijn rechterhand* – De Griekse tekst is hier meerduidelijk: de ene mogelijkheid is dat God met zijn rechterhand Jezus verheft, de andere is dat God Jezus verheft tot een positie aan zijn rechterhand. In de NBV21 is voor de laatste optie gekozen.

[2:34] *uitgegoten* – De NBV had 'doen neerdalen', maar het is beter dit **motief** gelijkkluidend te vertalen met Hand. 2:17-18.

[2:34] *toch* – Uit de vertaling moet duidelijk blijken dat wat David zegt ogenschijnlijk in tegenspraak is met zijn lot, het lot van iedere sterveling namelijk. Het citaat komt uit Psalm 110:1. Oorspronkelijk gaat het in deze psalm wellicht om een orakel of godswoord dat door een profeet of priester van het heiligdom werd uitgesproken tegen de koning. Door te benadrukken dat het orakel van David zelf afkomstig is, ontstaat er een tegenstrijdige situatie waar in Handelingen 2 gebruik van wordt gemaakt.

[2:35] De vertaling van dit citaat is **afgestemd** op o.a. Lucas 20:43 en Psalm 110:1. Het beeld van de vijanden als bank voor de voeten komt regelmatig voor in de NBV21 en hoeft dus niet getransformeerd te worden zoals de NBV deed.

[2:38] *Kom tot inkeer* – Traditioneel werd hier 'bekeer(t) u' vertaald (HSV, NBG 1951). 'Zich bekeren' is in de NBV21 gereserveerd voor 'overgaan tot een andere godsdienst of overtuiging', in overeenstemming met het gangbare Nederlandse spraakgebruik. In de Septuaginta is het Griekse woord vaak een vertaling van het Hebreeuwse woord *nacham*, dat met berouw en inkeer te maken heeft. Daarom is in de NBV21 **consistent** gewerkt met 'inkeer' en afgeleide woorden.⁷

[2:38] *in de naam van* – De in de brontekst gebruikte formule *epi tōi onomati Iēsou Christou* wordt hier ofwel gebruikt om het 'fundament' aan te duiden op grond waarvan men zich laat dopen, ofwel om aan te duiden dat de naam van de Heer Jezus werd aangeroepen tijdens de doop. De vertaling 'aanroepen van (de naam van) Jezus Christus' (NBV) sluit aan bij het citaat in Handelingen 2:21: 'Ieder die dan de naam van de Heer aanroept, zal gered worden'. In de NBV21 is gekozen voor **afstemming** op 'dat in zijn naam alle volken opgeroepen zullen worden om tot inkeer te komen, opdat hun zonden worden vergeven' in Lucas 24:47-48, omdat er zowel taalkundig als inhoudelijk een sterkere verbinding ligt met die tekst.

[2:40] *En met nog veel meer woorden (...) verdorven generatie* – In de NBV21 is de NBV op twee punten aangepast. (1) De brontekst zegt alleen dat Petrus nog meer zei, niet per se 'op nog andere wijze' (NBV). (2) 'Verdorven generatie' is gekozen omdat er geen reden is om met 'mensengeslacht' (NBV) af te wijken van de vertaling van Lucas (zie Luc. 7:31; 11:29-32, 50-51; 17:25; 21:32).

---

⁷ Zie verder De Jong en Hoogerwerf, 125-126.

[2:42] *Ze wijdden zich trouw aan* – De continuïteit van het gedrag van de bekeerlingen wordt in dit vers weergegeven met ‘trouw’, een woord dat in Handelingen 2:46 wordt herhaald om het verband tussen deze beide verzen te doen uitkomen. In de NBV21 bestaat het object van de trouw niet alleen uit het onderricht (zoals in de NBV), maar alle activiteiten die in het vers genoemd worden.

[2:43] Andere vertalingen kiezen voor een perikoopgrens na 2:41 (NBG 1951, GNB, WV). Het probleem hiervan is dat de woorden *men oun* in het Grieks van 2:41 juist op een daaropvolgende (korte) voortzetting van het verhaal wijzen. Bovendien gaat het in vers 42 om dezelfde personen als in vers 41. In vers 43 verandert dit en daarna gaat het over het leven van de héle gemeente. Bij een afscheiding na vers 42 is de overlap tussen vers 42 en 44-47 minder opvallend (‘trouw zijn’, ‘brood breken’, ‘gemeenschap[pe]lijk’, ‘uitbreiden’).

[2:43] *ontzag* – De traditionele term ‘vrezén’ zoals die in de HSV, de NBG 1951 en de WV wordt gebruikt, heeft in het hedendaags Nederlands een andere betekenis gekregen. ‘Vrezén’ wordt nu meer geassocieerd met zuivere angst dan met ontzag of eerbied, terwijl juist dat laatste aspect hier wordt bedoeld.

[2:44] *Allen die tot geloof gekomen waren* – De NBV had in Handelingen vaak de vertaling ‘het geloof aanvaarden’. De NBV21 kiest voor **consistentie** met de rest van het Nieuwe Testament waar ‘tot geloof komen’ de gebruikelijke vertaling is.⁸ Bij ‘allen die tot geloof gekomen waren’ zou je kunnen denken dat het hier alleen om de drieduizend gaat uit Handelingen 2:41, en niet om de in 1:15 genoemde honderdtwintig personen. Maar omdat de NBV21 in 2:43 een nieuwe perikoop begint, is de koppeling met 2:41 minder sterk dan in vertalingen waar de nieuwe perikoop begint bij 2:41 (zoals de WV en de NBG 1951, of bij 2:37 zoals de HSV) en leidt de lezer zo naar een algemenere invulling.

[2:45] *eigendommen en bezittingen* – ‘Al hun bezittingen’ (NBV) is een poging om ‘eigendommen’ (land e.d.) en persoonlijke ‘bezittingen’ samen te nemen, maar heeft als ongewenste implicatie dat iedereen alles lijkt te verkopen.

[2:45] *opbrengst* – In de brontekst staat ‘en zij deelden die aan allen uit’. Het woordje ‘die’ kan natuurlijk niet naar de bezittingen verwijzen die ze immers verkocht hebben. De HSV, de NBG 1951 en de WV lossen deze tegenstelling niet op. In de NBV21 is gekozen voor ‘opbrengst’ en niet voor het eenvoudiger woord ‘geld’, zoals in de GNB en BGT, omdat het twijfelachtig is dat men geld uitdeelde; uitleggers vermoeden dat met de opbrengst de toegestroomde volgelingen van voedsel, kleding en onderdak voorzien konden worden (zie Handelingen 6:1).

HOOFDSTUK 8

[8:26] *de verlaten weg* – Sommige vertalingen hebben hier niet ‘de verlaten weg’ maar ‘de woestijn-route’ of iets dergelijks. Hoewel het Griekse woord *erêmos* ook ‘woestijn’ of ‘steppe’ kan betekenen, ligt hier de vertaling ‘verlaten weg’ meer voor de hand. Het verhaal speelt zich namelijk af op het middaguur, een tijdstip waarop weinig mensen reisden vanwege de warmte. Het gebruik van *erêmos* benadrukt de verlatenheid van de weg waar Filippus naartoe gaat. De vertaling die de NBV21 heeft, sluit ook

⁸ De Jong en Hoogerwerf, 74.

beter aan bij de constructie in het Grieks.

[8:27] *Filippus deed wat hem gezegd werd en ging naar die weg toe* – Een letterlijke vertaling van het Grieks zou zijn 'en hij stond op en ging'. Zo wordt deze frase bijvoorbeeld weergegeven in de HSV en de NBG 1951. Het element 'en hij stond op' is bekend uit de Hebreeuwse vertelkunst en geeft meestal aan dat een bepaalde actie in gang wordt gezet. Die betekenis van 'opstaan' is ook hier bedoeld en door de vertalers weergegeven met 'doen wat hem gezegd werd'. Voor de duidelijkheid is 'ging' in de vertaling aangevuld met de plaats waar Filippus naartoe ging: 'naar die weg toe'.

[8:27] *Net op dat moment was daar een Ethiopiër* – De NBV had 'Daar kwam hij een Ethiopiër tegen', maar dat levert spanning op met 8:29, waar staat dat Filippus naar de man moet gaan. Bovendien is 'net op dat moment' een betere weergave van *kai idou* ('en zie').

[8:27] *de kandake* – 'Kandake' (uitspraakadvies: kándakə [ə = stomme e]) is de titel van de koningin van Ethiopië. Ook in andere literaire werken uit de klassieke oudheid komen we deze titel tegen. In sommige bijbelvertalingen wordt kandake met een hoofdletter en zonder lidwoord gebruikt. In de NBV21 worden titels, zoals bijv. ook 'koning' en 'farao', echter met lidwoord en zonder hoofdletter geschreven.

[8:29] *Ga naar die man daar in de wagen* – Hier wordt het werkwoord *kollaô* gebruikt, dat 'voegen bij' kan betekenen, of 'zich nauw aansluiten bij'. Er zijn dus twee mogelijkheden om de tekst letterlijk te vertalen: 'ga en voeg je bij de wagen' of 'ga dicht bij de wagen lopen'. De laatste interpretatie heeft als voordeel dat deze Handelingen 8:30 goed voorbereidt. Als lezers hebben we al gehoord dat de eunuch uit het boek Jesaja leest, maar Filippus weet dat natuurlijk nog niet. De Geest beveelt Filippus dicht bij de wagen te gaan lopen; de implicatie is dat Filippus dan zal horen wat de eunuch aan het lezen is – dat blijkt ook uit het volgende vers. Voor deze interpretatie is bijvoorbeeld gekozen in de GNB: 'Ga vlak naast die wagen lopen'. In de NBV21 is gekozen voor de eerste interpretatie: 'ga en voeg je bij de wagen'. In dat geval is 'wagen' een aanduiding voor zowel het voertuig als voor de inzittende; in de NBV21 hebben de vertalers dat expliciet gemaakt: 'Ga naar die man daar in de wagen'.

[8:33] *nakomelingen* – Het citaat uit Jesaja 53:7-8 volgt niet de Hebreeuwse tekst van het Oude Testament, maar de oude Griekse vertaling. In het Hebreeuws staat in Jesaja 53:8: 'Door een onrechtvaardig vonnis werd hij weggenomen. / Wie van zijn tijdgenoten heeft er oog voor gehad?' In de Septuaginta is echter niet 'wie van zijn tijdgenoten' het onderwerp van de zin, maar alleen 'wie'. Het woord *genea*, dat o.a. 'generatie' (d.w.z. tijdgenoten) en 'herkomst' betekent, is in de Griekse versie lijdend voorwerp in de zin: 'Wie zal vertellen over zijn *genea*?' Als zo'n citaat in het Nieuwe Testament voorkomt, moet het altijd vertaald worden binnen zijn nieuwe context. Maar in dit geval is het lastig vast te stellen wat in de context precies bedoeld is met *genea*. Het is duidelijk dat het citaat toegepast wordt op Jezus (zie Hand. 8:35). Er kan bedoeld zijn dat Jezus geen nageslacht had vanwege zijn onterechte dood (dat wil in dit verband ook zeggen: geen mensen die over hem vertellen). Er kan ook bedoeld zijn dat hij niemand heeft om over zijn herkomst te vertellen. De vertalers hebben voor de eerste optie gekozen.

[8:33] *Want op aarde leeft Hij niet meer* – Wie dit versdeel uit het citaat van Jesaja 53:7-8 vergelijkt met andere vertalingen, zal zien dat er verschillende accenten gelegd worden. Ook voor dit versdeel

geldt dat het in het verhaal wordt geïnterpreteerd als een toespeling op Jezus. Maar op welk aspect is het een toespeling? Op het feit dat hij gestorven is (dat zou mooi aansluiten op de eerdere versdelen in Hand. 8:32) of op zijn opstanding (de nadruk ligt dan op 'hij leeft niet meer op aarde'). De vertalers hebben de onduidelijkheid die in de Griekse tekst zelf aanwezig is willen laten staan en een vertaling gekozen die beide interpretaties toelaat.

[8:35] *het evangelie van Jezus* – In de NBG 1951 staat hier: 'En Filippus opende zijn mond, en uitgaande van dat schriftwoord, predikte hij hem Jezus'. Het woord 'prediken' luidt in het Grieks *euangelizô*. We herkennen hierin het woord 'evangelie'. Het woord wordt ook gebruikt voor 'goed nieuws brengen'. Bij de combinatie van het woord met 'Jezus' ('Jezus prediken') moeten we bedenken dat het niet zozeer gaat om het vertellen over het leven van Jezus, als wel om zijn bijzondere betekenis, dus om zijn 'evangelie'. De vertalers van de NBV21 hebben dan ook gekozen voor 'spreken over het evangelie van Jezus'. De frase die in een letterlijke vertaling 'openen van de mond' luidt betekent hier 'beginnen te spreken'.

[8:36] *een plaats waar water was* – Letterlijk vertaald staat hier 'een zeker water', dat wil zeggen: er was water, maar op welke manier, dat wordt niet vermeld. De HSV, NBG 1951 en GNB geven de frase weer met 'een water'. In het Nederlands klinkt dat echter niet natuurlijk; wij spreken liever over 'een plaats met water' of 'een waterstroompje' of 'een rivier' o.i.d. Daarom is in de NBV21 gekozen voor 'een plaats waar water was'.

[8:37] In moderne Bijbelvertalingen volgt na Handelingen 8:36 geen 8:37, maar direct 8:38. Dit verschil heeft te maken met de brontekst die vertaald is. Toen vertalingen als de Statenvertaling gemaakt werden, waren er veel minder handschriften van het Nieuwe Testament beschikbaar dan tegenwoordig. In (de marge van) sommige van die handschriften stond wel de tekst van Handelingen 8:37. Het was een beslissing van Erasmus om deze tekst in de tekst van Handelingen op te nemen. Later hebben wetenschappers ontdekt dat de tekst van het Nieuwe Testament in de loop van de eeuwen een klein beetje veranderd is, bijvoorbeeld door toevoeging van bepaalde woorden, zinnen en soms zelfs passages. In de nieuwste edities zijn die toegevoegde onderdelen tussen haken gezet of weggelaten. Als in de NBV21 dergelijke latere toevoegingen in een noot staan, zijn deze te herkennen aan de formulering 'in latere handschriften staat' (zie verder <https://debijbel.nl/nbv21/bronteksten> onder 'Verschillen met latere handschriften', en de blog 'Ontbrekende Bijbelverzen: waarom komt dat soms voor?', <https://nbv21.nl/nieuws/ontbrekende-bijbelverzen/>).

[8:39] *greep (...) nam hem mee* – Het Griekse werkwoord *harpazô* duidt op 'ontrukken', dat wil zeggen, iemand vastgrijpen en wegvoeren. Daarom is de NBV21 gekozen voor een dubbelvertaling van dit werkwoord ('de Geest greep Filippus en nam hem mee').

[8:40] *kwam terecht* – In het Grieks vinden we een ongebruikelijke constructie met *heurethê* – Filippus 'werd gevonden'. Vertalers moeten hier een passende oplossing voor zoeken. In de NBG 1951 is bijvoorbeeld gekozen voor 'Filippus bleek in Asdod te zijn'. Het merkwaardige van die vertaling is dat gesuggereerd wordt dat men hem aan het zoeken was. De vertalers van de NBV21 hebben gekozen voor een iets minder specifieke vertaling, die wel goed aansluit bij het beschrevene: 'Filippus kwam terecht in Azotus'.